

yaparak Fransızca tercümesi ve geniş bir incelemeyle birlikte *Les étapes des itinérants vers Dieu* adıyla yayımlanmıştır (Kahire 1962). Daha sonra İbrâhim Atve Avad (Kahire 1977) ve A. G. Revân Ferhâdî tarafından da (Tahran 1361 hş./1982) neşredilmiştir.

Eserin ilk şârihlerinden Affûddin et-Tilimsânî âyetlerin yanı sıra elli kadar hadise yer vermiştir. Bâyezîd-i Bistâmî, Cüneyd-i Bağdâdî, Şîlî, Gazzâlî, Kuşeyrî, Nifferî gibi súfîlerin görüşlerinden de istifade eden Tilimsânî, Hallâc-ı Mansûr'u "şatah-ı fâhiş sahibi" ifadesiyle eleştirmiştir (*Serhu Menâzili's-sâ'irîn*, II, 179, 375). Abdürrezzâk el-Kâşânî Menâzîl'i vahdet-i vücûd bağlamında şerhetmiştir (nşr. Ali Şîrvânî, Tahran 1373 hş.). İbn Kayyim el-Cevziyye kitabı *Medâricü's-sâlikîn* adıyla genişçe şerhederken (Kahire 1983) vahdet-i vücûd ile ilgili yorumlara girmemiş ve zaman zaman Herevî'yi tenkit etmiştir. Ebû Muhammed Kaysî *Medâricü's-sâlikîn*'e ta'lîk yazmış, Âîse bint Yûsuf ed-Dîmaşki da *el-Îşâ'râtü'l-hâfiyye fi'l-menâzili'l-'aliyye* adıyla eseri ihtisar etmiştir. *Medâricü's-sâlikîn*'in Türkçe tercümesi de yayımlanmıştır (trc. Ali Ataç – Adil Bebek v.dgr., İstanbul 1990).

Serge de Laugier de Beaurecueil, Mahmûd b. Hüseyin el-Firkâvî şerhinin edisyon kritiğini yapmış (Kahire 1953), ardından bu metni müellifin *Sad Meydân* ve 'ilelü'l-mâkâmât adlı kitaplıyla birlikte Fransızca'ya çevirerek *Chemin de Dieu* adıyla yayımlamıştır (Paris 1985). Sedîdüddin Abdülmüftî el-Îskenderî'nin şerhinin edisyon kritiği de aynı araştırmacı tarafından yapılmıştır (Kahire 1954).

Eser ayrıca Ahmed b. İbrâhim el-Vâsitî, Mahmûd b. Muhammed Dergezinî, Cemâleddin Yûsuf-i Fârisî, Şemseddîn-i Tabedekânî, Şemseddîn Muhammed-i Tüsîterî, Abdülgânanî-i Tilimsânî, Zeynûddin Cârullah, Abdullâh el-Münâvî tarafından Arapça, Şîr Muhammed tarafından Farsça olarak şerh edilmiştir (Brockelmann, I, 774). Kitabı son olarak Mahmûd Ebû'l-Feyz el-Menûfi et-Temkîn fi şerhi *Menâzili's-sâ'irîn* adıyla şerhetmiştir (Kahire 1969).

Menâzili's-sâ'irîn'i Nûreddinzâde Muslihuddin Mustafa Şerh-i *Menâzîl* (İÜ Ktp., TY, nr. 3689), Mehmed Fikrî Kırîmî *Âb-i Hayât* (İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 473) adıyla Türkçe'ye çevirip şerhetmiştir. İsmâîl Rûsûhî Ankaravî'nın *Minhâcü'l-fukarâ* adlı eseri (İstanbul 1286) geniş ölçüde *Menâzili's-sâ'irîn*'in tercüme ve şerhidir.

Ahmed Bîcan'ın *Kitâbü'l-Müntehâ*'sının beşinci bölümü de *Menâzili's-sâ'irîn*'in Türkçe tercümesidir. Gümüşhanevî, *Câmi'u'l-usûl*'ünde *Menâzili's-sâ'irîn*'deki 100 terimden her birinin on tecellsini göstererek menzil sayısını 1000'e çıkarmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Tefsîr", 31/2, "Îmân", 37; Müslim, "Îmân", 1; Hâce Abdullah-i Herevî, *Menâzili's-sâ'irîn* (nşr. S. de Laugier de Beaurecueil), Kahire 1962, ayrıca bk. neşredenin giriş; Affûddin et-Tilimsânî, *Serhu Menâzili's-sâ'irîn* (nşr. Abdülhâfir Mansûr), Tunus 1989, II, 179, 375; İbn Teymiyye, *Mecmû'u fetâvâ*, V, 126; XIII, 229; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 774; Mustafa Kara, "Tasavvuf Kitâbiyatında Makamların Sayılarla Tasnifi ve Ustûl-ü Aşere Geleneği", *Fikir ve Sanatta Hareket*, sy. 173-174, İstanbul 1980, s. 10-14; Nihat Azamat, "Câmi'u'l-usûl", *Dâi*, VII, 134-135.

 ERHAN YETİK

MENBİC

(منبج)

Kuzey Suriye'de tarihî bir şehir.

Türkiye'den kaynağını alarak Fırat'a kavuşan Sacur çayının güneyinde Halep'i Urfa'ya bağlayan önemli bir ticaret yolunun üstündedir. Eski adı Bambyke (Süryânicé Mabbug) veya Hierapolis olan şehrin tarihi Asurlular devrine kadar uzanır. Fırat nehri üzerindeki geçitleri kontrol eden bir mevkide verimli bir ovada kurulan Menbic Ortaçağ'da meye ağaçlarıyla çevriliydi ve "bombassino" (bombagio) denen pamuklu kumaş dokumacılığı ile tanınmıştı. Hristiyanlığın doğusundan önce putperestliğin önemli bir merkezi olan şehirde Hristiyanlığın kabulünden sonra yeni dinin kutsal emanetlerine karşı duyuulan hayranlık putperestliğin yerini almış ve pek çok dindar kişiyi buraya çekmiştir.

Menbic, Bizans döneminde monofizitlerin bir merkezi ve doğuya düzenlenen askerî seferlerde ordunun toplanma yeri oldu. V. yüzyılda burada yaşayan din adamı Philoxenus İncil'i Süryânicé'ye çevirdi. 531'de Sâsânî Hükümdarı Kubâd'ın (Kavaz) işgal ettiği şehri Bizanslı Kumandan Belisarius geri aldı. 540'ta Sâsânîler ile Bizans arasında "ebedî sulh" yapılmasına rağmen Sâsânî hükümdarı tekrar şehrde hâicum etti. Bir âteşkede yaptırarak buraya Manbik adını verdi. Daha sonra bu isim Arapça'da Menbic'e dönüştürüldü. VII. yüzyılda Sâsânîler'in Suriye, Filistin ve Mısır topraklarına saldırması üzerine Bizans İmparatoru Herakleios bir sefer

düzenleyerek elden çıkan bölgeleri ve bu arada Menbic'i geri aldı (630).

İslâm fütuhatı döneminde 16 (637) yılında İyâz b. Ganm, Menbic önüne gelince halk şehri kendiliğinden teslim etti ve anlaşma yaptı. Emevîler zamanında Yezîd b. Muâviye veya babası Kînnesrîn idarî biriminin (cünd) kurunca Antakya, Menbic ve çevresini de buraya bağladı. 131 (748) yılında depremde Ya'kûbî kilisesi çöktü ve pek çok kişi öldü. 170'te (786) Abbâsî Halifesî Hârûnûrreşîd Menbic'i Kînnesrîn cündünden ayırarak Bizans'a yapacağı seferler için yeni tesis etti Avâsim bölgesinin merkezi haline getirdi. Halife Emîn, Menbic'de birçok bina inşa etti ve Bizans'a karşı yaz seferlerini buradan başlattı.

264'te (878) Ahmed b. Tolun Suriye'yi istilâ edince Menbic'i de hâkimiyeti altına aldı. Şehir IV. (X.) yüzyılda Hamdânîler'in eline geçti. Hamdânîler'in Halep emîri Seyfûddeyle buraya amcazadesi şair Ebû Firâs'ı vali tayin etti (336/947). Bizans Kumandanı Nikephoros Phokas 962'de Suriye üzerine yürüdüğünde Menbic önüne geldi ve Ebû Firâs'ı esir aldı. Ertesi yıl imparator olan Nikephoros Phokas 966'da tekrar Menbic önüne geldi; şehirde saklanan ve üzerinde Hz. İsa'nın tasviri bulunan kutsal kiremidi (keramidion) aldı. 974 yılında İmparator Ioannes Çimiskes Menbic'i zaptetti ve Hz. İsa'nın nalınları ile Hz. Yahyâ'nın kanlı saçlarını alarak İstanbul'a götürdü.

415 (1024) yılında Mirdâsîler'den Sâlih Menbic'i ele geçirdi. Mirdâsîler'den Reşîdüddîdevle Mahmûd ile amcası Rakka hâkimî Ebû Düâbe Atîyye arasında Ramazan 457'de (Ağustos 1065) yapılan anlaşma uyarınca şehir Atîyye'nin idaresine bırakıldı. 1069'da Bizans İmparatoru IV. Romanos Diogenes, Selçuklu aklınlarına karşı doğuya yaptığı seferde Umur Tekin adlı bir Türk emîrinin savunduğu stratejik önerme sahip Menbic'i aldı, kalesini güçlendirdi, böylece Antakya ile Urfa arasındaki bağlantıyı sağladı. İmparator Malazgirt Savaşı'nda yenilince (463/1071) şehri Sultan Alparslan'a devretmek zorunda kaldı. 468 (1075-76) yılından itibaren Selçuklu emîrleri tarafından yönetilen Menbic 477'de (1084) Ükâyîf Emîri Müslim b. Kureyş'in hâkimiyetine girdi. 479'da (1086) Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah Menbic'in idaresini Kasîmûddeyle Aksungur'a verdi. Sultanın 485 (1092) yılında vefatından sonra şehrî idaresi Aksungur'u öldüren Suriye Selçuklu Hükümdarı Tutus'un eline geçti (487/1094). Urfa

Haçlı Kontu Baudouin ve kuzeni Tel Başır senyörü Joscelin de Courtenay, Antakya Prinkepsi Tankred ile iş birliği yapan Halep Meliki Rîdvân'a karşı Çavlı ile birlik olup 502'de (1108-1109) Menbic'de buluştular. 514 (1120) yılında Joscelin Menbic'e saldırarak büyük zarar verdi (Demirkent, II, 20). Artuklu Belek b. Behrâm, hakkında duyduğu bir söyleşiden dolayı Menbic hâkimi Hassân b. Gümüştegin'e kızdı ve gönderdiği kuvvetlerle onu yakalatıp hapse attı. Ardından kendisi de Menbic'e geldi (Safer 518 / Nisan 1124). Bu arada Hassân'ın yardım istediği Tel Başır senyörü Joscelin ordusuya şehrin önüne geldi. Belek, Joscelin ile yaptığı savaş kazandıktan bir gün sonra iç kaleden atılan bir okla vurulup öldü (a.g.e., II, 48 vd.). Belek'in ölümünden sonra Hassân serbest bırakıldı ve Menbic'e geri döndü. Musul Atabegi İmâdüddin Zengî, 521'de (1127) Musul'dan Halep'e giderken yolu üzerinde bulunan Menbic halkı kendisine itaatini bildirdi (ibnü'l-Adîm, II, 242). Menbic sahibi Hassân, özellikle Nûreddin Mahmud Zengî döneminde Tel Başır'ın Franklar'dan alınıp Urfa Haçlı Kontluğu'nun ortadan kaldırılması hususunda büyük yararlık gösterdi.

Menbic 571'de (1175-76) Selâhaddin-i Eyyûbi'nin hâkimiyetine geçti. Selâhaddin 579'da (1183) şehrin idaresini kardeşi el-Melikü'l-Âdil'e verdi. Eyyûbiler zamanında hânedan mensupları arasında sık sık el değiştiren Menbic ve çevresi 615 (1218) yılında Anadolu Selçuklu Sultanı I. İzzeddin Keykâvus'a bağlı kuvvetler tarafından ele geçirildi. Ancak Selçuklular daha sonra şehri tekrar Eyyûbiler'e terketmek zorunda kaldılar.

625'te (1228) Celâleddin Hârizmşah'ın orduları Menbic'e kadar ilerlediye de kuşin yaklaşması sebebiyle geri çekildiler. Celâleddin'in ölümünden sonra dağılan Hârizmî askerlerin bir kısmı Menbic'e giriip şehri yakıp yıktı (637/1239-40). İlhanlı kuvvetleri 657'de (1259) Fırat'ı geçip şehri yağma ettiler. Kılıkya Ermeni hâkimi Leon ile Memlük Sultanı Kalavun arasında 684 (1285) yılında yapılan antlaşmaya göre Menbic Mısır şehirleri arasında yer almaktaydı. 699'da (1300) şehir yine Moğollar'ın hücumıyla büyük tahribata uğradı. VIII. (XIV.) yüzyılın ilk yarısında Menbic küçük bir nâiblik haline getirildi. Türkmen Emîri Mintâş 721'de (1321) şehri birkaç gün kuşattıktan sonra ele geçirip birçok kişiyi katletti. 748 (1347) yılında çekirge sürülerinin saldırısına uğrayan Menbic ertesi yıl veba salgını ile perişan oldu.

XIV. yüzyılda Menbic önemini büyük ölçüde kaybetti. Halep'ten Fırat'ı aşip doğuya giden yol daha güneyden geçmekteydi. XV. yüzyıl başında ise Timur'un ordularının işgaline uğradı. 922'de (1516) Osmanlı Devleti'nin idaresine geçen Menbic Halep'e bağlı küçük bir şehir olarak varlığını sürdürdü. 1916'da Halep vilâyetine bağlı Antep sancağının kazalarından biri olan şehir 1921'de Fransızlar'ın idaresine girdi. 1924'te Suriye'nin Halep muhafazasına bağlı bir yerleşme merkeziydi. Günümüzde de Halep muhafazası sınırları içinde bulunan Menbic'in nüfusu 1960'ta 8577, 1970'te 14.635, 1981'de 30.844 idi. 2003 yılında ait tahminlere göre ise 90.000'i aşmıştır.

Ortaçağ'da Menbicî nisbesiyle tanınan birçok âlim yetişmiştir. Bunlardan bazıları şöyle sıralanabilir: Muhibbî Muhammed b. Sellâm el-Menbicî, muhibbî Dahhâk b. Hacve, muhibbî Hâcîb b. Süleyman, muhibbî Ömer b. Saîd b. Sinân, fâkih Ebû Ali Hasan b. Sellâme, şair Buhûturî, tarihçi Agapius, *Tesliyetü ehli'l-meşâ'ib* müellifi din âlimi Ebû Abdullâh Muhammed b. Muhammed b. Muhammed el-Hanbelî.

BİBLİYOGRAFİA :

Belâzûrî, *Fütâh* (Fayda), s. 188, 214, 270, 274; ibn Hurdâzbîh, *el-Mesâlik ve'l-memâlik*, s. 75, 98, 117, 162, 228 vd., 246, 254; İstâhî, *Mesâlik* (de Goeje), s. 62, 65, 67; ibn Hawkal, *Şüretü'l-arz*, s. 120, 125-127; Makdisî, *Ahse-nü't-tekâsim*, s. 52, 60, 154, 190; Yahyâ b. Saîd el-Antâkî, *Târihu'l-Antâkî* (nşr. Ömer Abdüsselâm Tedmîri), Trablus 1990, s. 97, 115, 402, 412, 418; Sem'ânî, *el-Ensâb* (Bârûdî), V, 388-389; Yâkût, *Mu'cemü'l-bûldân* (Cündî), V, 237-239; ibnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, bk. İndeks; ibnü'l-Adîm, *Zübdeyü'l-haleb*, bk. İndeks; *Urfâli Matteos Vekâyî-nâmesi* (952-1136) ve *Papaz Grigor'un Zeyli* (1136-1162) (nşr. ve trc. H. D. Andreasyan), Ankara 1962, s. 55, 137, 277; E. Sachau, *Reise in Syrien und mesopotamien*, Leipzig 1883, s. 146-152, 154; M. Gaudefroy-Demombynes, *La Syrie à l'époque des mamelouks*, Paris 1923, s. 9 vd., 92, 219, 281; R. Dussaud, *Topographie historique de la Syrie*, Paris 1927, s. 187, 450 vd., 462, 468, 470, 474 vd.; Cl. Cahen, *La Syrie du nord*, Paris 1940, bk. İndeks; R. Grousset, *Histoire des croisades et du royaume Franc de Jérusalem*, Paris 1934-37, bk. İndeks; L. Diakonos, *Nikephorus Phokas und Johannes Tzimiskes*, Graz-Wien-Köln 1961, s. 150; E. Honigmann, *Bizans Devletinin Doğu Sınırı* (trc. Fikret İslâtan), İstanbul 1970, s. 13, 14, 92, 95, 99, 109, 117 vd., 121, 130, 136, 141; a.mlf., "Menbic", İA, VII, 704-708; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, I, 189; II, 93, 136, 140, 260, 321, 342; İşin Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi: 1098-1146*, Ankara 1992, I, 123; II, 20, 23, 48-52, 87, 98, 100, 107, 145, 152 vd.; N. Elißéeff, "Manbidj", *EJ* (Ing.), VI, 377-383.

İŞİN DEMİRKEN

MENBÛZ

(bk. LAKÎT).

MENCÜR

(المنجور)

Ebû'l-Abbâs Ahmed
b. Alî b. Abdirrahmân
el-Mencûr el-Miknâsî el-Fâsî
(ö. 995/1587)

Mâlikî fâkihi ve hadis âlimi.

929 (1523) yılında Fas'ta dünyaya geldi. Doğum tarihi 926 (1520) ve 928 (1522) olarak da kaydedilmektedir. Aslen bir yahudi ailesine mensuptur. Sükayn lakabıyla tanınan Abdurrahman b. Ali el-Âsimî, ibn Hârûn el-Matgarî, Abdülvâhid b. Ahmed el-Venşerîsî, Abdülvehhâb b. Muhammed ez-Zekkâk, Muhammed b. Ahmed b. Abdurrahman el-Yesîtinî, Abdurrahman b. Muhammed b. İbrâhim ed-Dükâlî ve Muhammed Harûf et-Tûnisî gibi âlimlerden ders aldı. Başta fıkıh ve fıkıh usulü olmak üzere hadis, Arap dili ve edebiyatı, hesap, mantık, kelâm, tefsir, tarih gibi ilim dallarında kendini yetiştirdi. Kaynaklarda çok yönlü bir âlim olarak kendisinden övgüyle söz edilmekte, hâfız ve müsnid diye anılması da hadis alanındaki vukufunu göstermektedir. Harûf et-Tûnisî ve Muhammed el-Yesîtinî'den birlikte ders alan Mencûr ile Kassâr'ın bu hocalardan edindikleri birikimle Fas'ta akîf ilimleri yeniden canlandırdıkları kaydedilir (Muhibbî, IV, 121; Abbas b. İbrâhim, V, 215). Sünnete son derece bağlı, takvâ sahibi bir âlim olan Mencûr, her türlü bilgiye sahip olmayı faydalı görürdü. Nitâkim bu anlayışla satranç oynamayı ve ud çalmayı da öğrenmişti. Hayatı boyunca görev almamış, öğretim ve telîfle meşgul olmuştur (Muhammed Haccî, I, 274). Yetiştiirdiği talebeler arasında, derslerine yirmi yıl kadar devam eden ibnü'l-Kâdî başta olmak üzere Ebû'l-Mehâsin el-Fâsî, Ahmed Bâbâ et-Tinbüktî, Ebû'l-Abbas ibn Ardûn, Abdülvâhid el-Filâlî gibi âlimler sayılabilir. Her yıl Merakeş'te görmeye gittiği Sa'dî Sultanı Ahmed el-Mansûr da ondan icazet almıştır (icâzetnâmenin metni için bk. Mencûr, s. 81). Ahmed el-Mencûr 16 Zilkade 995 (18 Ekim 1587) tarihinde Fas'ta vefat etti ve Bâbülfütûh'un dışında hocası Yesîtinî'nin kabri yanına defnedildi.